

Nieuw

De Belgica bij zijn vertrek uit Antwerpen, augustus 1897

leven voor een vergeten *maritiem* icoon

In Boom wordt de Belgica nagebouwd

Eddy Stuer

Binnenkort kan je op de vernieuwde Belgicawerf in Boom gaan bekijken hoe werkzoekenden de Belgica nabouwen. Vooraleer we op deze uitzonderlijke onderneming ingaan, geven we even een korte kroniek van het legendarische poolschip, haar Antarcticaexpeditie en haar leider Adrien de Gerlache, die de Boomse scheepsbouwers tot inspiratie dienden.

De Rupel tijdens de bouw

Foto © Werner Van de Walle

De Belgica-expeditie: op avontuur in naam van de wetenschap

In 1897 koopt Adrien de Gerlache de Noorse robbenjager Patria. Hij herdoopt de driemaster tot Belgica. De jonge Belg wil hiermee naar Antarctica. Hij wil het laatste continent wetenschappelijk verkennen, er overwinteren en het in kaart brengen. De Gerlache vindt privéfinanciers en stelt een internationale bemanning samen. Onder hen de Noor Roald Amundsen die zal uitgroeien tot de grootste poolontdekkingsreiziger aller tijden.

27

Financiële kommer en kwel

Zo'n Zuidpoolexpeditie was en is nu nog een gedurfde en grootse onderneming. In zijn boek *Antarctica; het verhaal van de Belgen op de pool* berekent Johan Lambrechts dat de Belgica-expeditie vandaag 8,6 miljoen euro zou gekost hebben! Adrien de Gerlache is een doorzetter. De jarenlange voorbereiding van zijn expeditie wordt één grote zoektocht naar materieel, personeel en vooral financiële middelen... Adrien de Gerlache weet belangrijke industriëlen voor zijn plan te winnen. Er worden tentoonstellingen, wielervedstrijden, concerten en allerlei andere festiviteiten georganiseerd, zodat de man in de straat ook zijn steentje kan bijdragen. De Gerlache kan zelfs rekenen op de steun van het leger.

Het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap van België steunt de Gerlache in zijn plan om Antarctica wetenschappelijk te gaan ontdekken en organiseert een nationale intekening.

De Belgica-expeditie: vaderlandse - én wereldgeschiedenis...

Maandag 16 augustus 1897. De Antwerpse rede ziet zwart van het volk. Onder hen ministers en andere hoogwaardigheidsbekleders. De fanfare speelt het Belgisch volkslied. De beiaard in de O.L.V.-kathedraal jubelt! Vreugdeschoten weerklinken over de Schelde. Een kleine bark verlaat de haven: de Belgica. Aan boord een internationale 24-koppige bemanning. Kapitein Adrien de Gerlache richt de steven naar Antarctica, het onbekende continent. Behalve een verdwaalde

walvisvaarder is er nooit iemand in de buurt geweest. Adrien gaat niet op jacht. Hij gaat in naam van de wetenschap.

De Gerlache wil verder doordringen dan ooit voordien. Stormen, ontbering, wanhoop, desertie, muiterij, honger, ziekte en dood geselen de ontdekkingsreizigers nog voor ze op 15 februari 1898 het zuidpoolgebied binnendringen.

Gevangen in het ijs...

20 maart 1898, de Belgica kraakt in het pakijs. Nooit eerder hebben mensen overwinterd op de Zuidpool: 3 maanden duisternis, -40 °C en kouder. Door vitaminegebrek krijgt iedereen de gevreesde zeemansziekte: scheurbuik. Adrien ziet zijn einde naderen en

De Rupel aan de kaai in Antwerpen. Foto © Wilfried Geens

schrijft zijn testament. Dr Cook weet zijn medegezellen te redden door hen te verplichten pinguïnvlees te eten. Sommigen worden gek van angst en verveling. Emile Danco bezwijkt onder de ontbering. Toch gaat de bemanning door met haar dagelijkse wetenschappelijke waarnemingen.

Na een uitzichtloze strijd tegen het pakijs, bereiken ze op 28 maart 1899 de bewoonde wereld in Punta Arenas, waar iedereen hen allang dood waant.

Wanneer de Belgica op 5 november 1899 opnieuw Antwerpen bereikt wordt de bemanning in triomf door de stad gedragen. Nog voor ze ontschepen worden Adrien de Gerlache en zijn officieren tot Ridder in de Leopoldsorde gelauwerd. De Belgica-expeditie brengt een ongeziene schat aan wetenschappelijke informatie mee. België geraakt in de ban van Antarctica. Onder impuls van zoon Gaston de Gerlache wordt ons land één van de eerste ondertekenaars van het Antarticaverdrag ter bescherming van het continent.

Van afgang naar ondergang

Maar wat is er gebeurd met de Belgica? Kpt. De Gerlache en de Belgica bevestigen hun reputatie als

meer gebruikt voor steenkooltransport en als drijvend visverwerkingsbedrijf.

Het poolijs kreeg de Belgica niet klein... maar oorlogsgeweld wel. In raadselachtige omstandigheden wordt het schip in mei 1940 voor de kust van Harstad (Noorwegen) tot zinken gebracht omdat de geallieerden er een munitiedepot in hebben verstopt... Sommige bronnen zeggen dat het schip door Duitse bommenjagers tot zinken werd gebracht. Anderen beweren dat de Engelsen het schip hebben laten zinken om te beletten dat de Duitsers de munitie in handen zouden krijgen. De uiteenlopende meningen dragen alleen maar bij tot de legende van de Belgica.

De Belgica vandaag: vergeten?

Uit alle literatuur en getuigenissen kunnen we afleiden dat Adrien de Gerlache een zéér bescheiden figuur was. Nochtans schreef hij een belangrijke episode in onze geschiedenis. De eerste overwintering op Antarctica en de eerste wetenschappelijke expeditie naar het toen onbekende continent staan op zijn naam. Laat ons de Belgica en Adrien de Gerlache de plaats geven die hen toekomt: in ons collectief geheugen. De man kunnen we niet meer tot leven brengen, zijn schip wel...

In 1990 ontdekte een Noorse duikclub het wrak van de Belgica op amper 22 meter diepte, 200 meter voor de kust van Harstad. Het is nu al duidelijk dat de restanten van de Belgica in

dergelijk slechte conditie verkeren dat zij niet kunnen worden hersteld. Wel bevat het wrak waardevolle informatie om het schip te herbouwen. Maar wie heeft er in ons land de ervaring en expertise in huis om dergelijke uitdaging aan te gaan?

'De Steenschuit'

Vzw De Steenschuit was in 1990 het eerste sociale scheepsbouwinitiatief in Vlaanderen, met als belangrijkste roeping: 'Opleiding verstrekken aan kansengroepen door middel van scheepsbouwprojecten en erfgoedzorg die bijdragen tot een bijzondere Rupelstreek'. In 1991 besloten vzw De Steenschuit en VDAB de handen in elkaar te slaan met een opleidingsproject waar langdurig laaggeschoolde werklozen scheepsbouwtechnieken én werkattitudes aangeleerd krijgen. Via oriëntatie, opleiding, begeleiding en stage werkt ze aan de integratie van langdurig werkzoekenden. Door boten te renoveren, te restaureren of helemaal opnieuw te bouwen kunnen de cursisten heel wat technische ervaring opdoen waardoor hun kansen op een geschikte sociale of reguliere tewerkstelling toenemen.

Naar een Belgica-erfgoedgemeenschap

Sinds 2007 puzzelt vzw De Steenschuit met de idee om de Belgica na te bouwen. De vzw kiest voor het bouwen van een vormreplica. Moesten we het schip herbouwen zoals dat in 1884 gebeurde, dan zou dit resulteren in een museumschip, gedoemd om als kijkobject werkloos langs de kade te liggen. Vzw De Steenschuit wil evenwel een varend schip bouwen, waarbij interieur en uitrusting voldoen aan de hedendaagse standaarden. De constructiemethoden moeten ook eigentijds zijn willen de cursisten er op de hedendaagse arbeidsmarkt hun voordeel mee doen. De Belgica wordt gebouwd met duurzame materialen en volgens de meest milieuvriendelijke bouwwijze. De Belgicawerf wil het

Spantassemblage voor de nieuwe Belgica

gebruik van milieuvriendelijke bouwconstructies in de houten scheepsbouw propageren. Het schip zal worden uitgerust met de meest emissievriendelijke aandrijving. En tenslotte zal het schip moeten voldoen aan de strengste classificatie-eisen. Een hele opdracht voor de jonge scheepsarchitect Stefaan Vennekens die aan de hand van oude tekeningen, afbeeldingen en recente foto's en opmetingen van het wrak moet trachten een uiterlijk zo nauwkeurig mogelijk gelijkend schip te ontwerpen. De architect wordt in zijn moeilijke taak bijgestaan door een enthousiaste Technische Werkgroep die heel wat complementaire expertises afdekken, met o.a. de scheepsbouwopleiding van de Universiteit Gent. Bureau Véritas en de Belgische zeevaartinspectie waken er streng over dat iedere lijn op plan en iedere gebruikte plank bij de constructie een homologatie verdienen. Er wordt gestreefd naar een bouwtijd van vijf jaar. Deze ambitie is evenwel ondergeschikt aan de sociale roeping van het project.

Gentse Barge in aanbouw
Foto © Wilfried Geens

De aandachtige lezer heeft begrepen dat in het Belgicaproject meer schuilt dan een opleidingsproject. Daarom spreken de initiatiefnemers over een Belgicaprogramma met enkele bijzondere doelstellingen:

Sociaal : De bouw van de Belgica is een middel om opleidings- en tewerkstellingskansen te bieden aan langdurig laaggeschoolde werkzoekenden. Dit luik is in de geroutineerde handen van vzw De Steenschuit en de VDAB.

Andere maatschappelijke domeinen: Hiervoor werd een aparte vzw opgericht die luistert naar de naam 'The New Belgica'. The New Belgica heeft als voor naamste opdracht een maatschappelijk draagvlak te creëren om de bouw van het schip mogelijk te maken en dit door het aanreiken van de vereiste materiële, personele en financiële middelen. Het zou ook jammer zijn om de rijke historische voedingsbodem van de Belgica-expeditie onaangeroerd te laten. Dan zou de bouw van de Belgica een verhaal worden van gemiste kansen.

Naast de zorg voor en het bekend maken van dit maritiem monument maakt The New Belgica daarmee ook bruggen naar andere sectoren zoals cultuur, toerisme, sociale economie, mobiliteit en de klimaatproblematiek:

De enig nog bestaande steenschuit
Foto © Wilfried Geens

1) **Cultureel :** materiële en immateriële getuigenissen over de Belgica wereldwijd verzamelen.

Een belangrijk onderdeel in het gehele Belgicaprogramma is de aandacht voor het erfgoed en de geschiedenis van het poolschip en de Antarctica-expeditie tussen 1897 en 1898.

The New Belgica draagt dan ook bij tot de verbreding en verdieping van het concept 'erfgoedgemeenschap'. Er wordt niet enkel gefocust op 'hoe' met erfgoed wordt omgegaan, maar ook op 'waarom' en 'voor wie' die zorg voor erfgoed dient. (Ver)bindend element is het verhaal, het verleden, erfgoed en de huidige werking rond poolreiziger Adrien de Gerlache en diens expeditieschip 'Belgica':

- Registratie en inventarisatie van erfgoed 'Belgica': diverse erfgoedorganisaties in binnen-en buitenland beschikken over Belgica

erfgoedstukken. Doel is deze op een digitale wijze aan elkaar te linken.

- Creatie van een Erfgoedlabo Belgica: dit centrum wil het grote publiek op een experimentele wijze laten kennis maken met het Belgica-erfgoed.

- Bouwen van bruggen tussen erfgoed en sociale economie: erfgoed is niet langer meer een statisch gegeven maar kan op een dynamische manier ingezet worden.

2) Toeristisch:

De bouw van de vorige schepen 'Rupel' en 'Gentse Barge' lokte heel wat kijklustigen naar Boom. Je ziet immers niet op iedere straathoek een houten schip in aanbouw. De belangstelling voor de geschiedenis van de legendarische Belgica doet vermoeden dat de aantrekkingskracht van de Belgicawerf alleen nog maar zal doen toenemen. Daarom wordt er momenteel druk getimmerd aan een bezoekerscentrum op de Belgicawerf, waarin we voornamelijk de odyssee van de Belgica aan het publiek willen toelichten en kaderen in de geschiedenis van de poolontdekkingsreizen.

3) Educatief:

Onder de bezoekers verwachten we veel georganiseerde schooluitstappen. We nodigen de scholen op onze werf uit en bieden lesoverschrijdende pakketten aan waarmee leerkrachten ook in de klas mee aan de slag kunnen. De jeugd zal ook worden aangesproken in haar eigen taal en leefwereld. De Provinciale Hogeschool Limburg ontwikkelt speciaal voor de jeugdige doelgroep een computergame over de Belgica. Nu is er al voor jong en oud een fel gemaakt verteltheater beschikbaar: 'Jan van Mirlo, ontdekkingsreiziger naar het onbekende Zuidland'.

4) Diplomatisch:

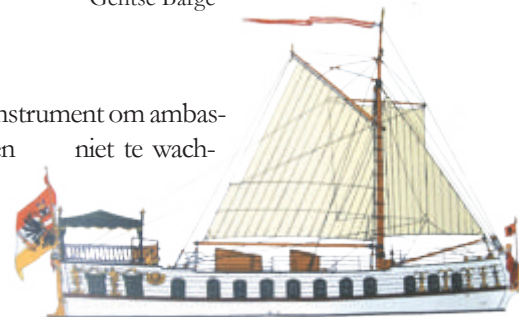
ambassadeursfunctie in binnen- en buitenland.

Een varende Belgica wordt natuurlijk een ideaal instrument om ambassadeursopdrachten te vervullen. Maar we hoeven niet te wacht-

ten tot de Belgica te water is. Nu al spelen we op internationale fora. Vooreerst participeren we in een 'Euregioproject Heros 2 C' (uitspreken als Heroes to sea of Heroes to see). Samen met een Frans project 'Le Jean-Bart' in Gravelines en het Medway queen project in het Britse Chatham,

ontwikkelen we uitwisselingsstages voor doelgroepcursisten, waarbij we veel kunnen leren van elkaars expertise. Europa wil ook de respectievelijke bezoekerscentra op iedere werf steunen teneinde toeristische uitwisseling te bevorderen. Ten tweede hebben we in 2010 drukbezochte Belgicatentoonstellingen georganiseerd in het Chileense Valparaiso en het Roemeense Vasdlui. □

Gentse Barge

Het project geniet de steun van:

- H.M. Koningin Paola
- Vlaams Minister-president dhr. Kris Peeters
- Gouverneur van de Provincie Antwerpen mevr. Cathy Berx
- Het Ministerie van Defensie voor de technische ondersteuning van de studie dienst van de Marine
- Dhr. Fons Leroy, gedelegeerd bestuurder van de VDAB, zonder wiens hulp gewoonweg geen Belgicaproject mogelijk zou zijn
- Dhr. Patrick Marnef, burgemeester van Boom
- Euregio
- Federaal Wetenschapsbeleid

Wilt u ook ons Belgicaproject steunen?

Omdat we Adrien de Gerlache en zijn legendarische odyssee nooit mogen vergeten bouwen we zijn driemaster Belgica na en brengen we zo het belangrijkste schip uit België's maritieme geschiedenis tot leven! 500 personen uit de sociale doelgroepen krijgen opleidings- en tewerkstellingskansen op de arbeidsmarkt. Tijdens de bouw, die ongeveer vijf jaar zal duren, kunt u samen met duizenden andere bezoekers komen kennismaken met het schip, zijn geschiedenis en zijn toekomstige missie. Meer informatie over bezoekmogelijkheden, fiscaal aftrekbare giften, materiële steun, vrijwilligerswerking, enz. staat op www.newbelgica.be

Contact: Noeveren 26, 2850 Boom, tel: 03/888.00.76 - 0476/86.12.00, email: info@newbelgica.be. Contactpersoon: Eddy Stuer (eddy.stuer@newbelgica.be)

Spantassemlage voor de nieuwe Belgica

